

מבוא

השנתון הסטטיסטי הנוכחי של עיריית תל-אביב-יפו הינו ה-49 במספר. התפקיד העיקרי של השנתון הוא לספק בסיס מידע רחב להנהלת העירייה, חברי המועצה והיחידות העירוניות לצורך תכנון, קבלת החלטות ועיצוב מדיניות. השנתון גם משמש מכוני מחקר, מוסדות ציבור ומוסדות פרטיים וכן את תושבי העיר, חוקרים וסטודנטים להם יש עניין בת"א-יפו.

הנתונים המוצגים בשנתון מתבססים על מקורות רבים: היחידות השונות בעירייה, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הביטוח הלאומי וגופים ממשלתיים, ציבוריים ופרטיים. כל החומר שנאסף נבדק, עובד ונערך על ידי צוות העובדים של המרכז למחקר כלכלי וחברתי בעיריית ת"א-יפו. בשנתון הסטטיסטי מוצגים נתונים על מגוון תחומים הנוגעים לעיר, לתושבים ולשירותים שהם מקבלים. התחומים העיקריים המוצגים ביטוי בשנתון הסטטיסטי הם: מבנה דמוגרפי וחברתי, פעילות כלכלית, חינוך ותרבות, תשתיות, שירותים עירוניים שונים וכוח האדם העירוני.

כל פרק בשנתון פותח בהצגת מקורות והגדרות, בהמשך מופיע התיאור המילולי של הלוחות שמוצגים בפרק תוך הצגת השינויים העיקריים שחלו בשנה האחרונה ותוך תיאור המגמות שזוהו לאורך השנים. לנוחיות הקוראים מצורפים לשנתון מפות ותרשימים הממחישים את הנתונים. בחלק מהלוחות מוצגים נתונים על העיר תל-אביב-יפו בהשוואה לערים ירושלים וחיפה, שהן הערים המטרופוליטיות הגדולות בישראל.

בשנתון הנוכחי משולבים בפרקים השונים לוחות חדשים המבוססים על נתוני מפקד האוכלוסין שנערך ע"י הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בשנת 2008. המפקד הוא פעילות מיוחדת ורחבת היקף המתבצעת פעם בעשור במדינת ישראל. מטרתו היא לאסוף מידע בהיקף רחב כדי להציג תמונה מלאה ומהימנה על האוכלוסייה, על תנאי המגורים ועל התכונות הדמוגרפיות, החברתיות והכלכליות. איסוף הנתונים בשנתון התבצע מסוף שנת 2008 ועד אמצע שנת 2009 (הנתונים המתייחסים לשנות המפקדים מסומנים במסגרת מודגשת).

הפרק האחרון בשנתון מתאר את פעילותו של המרכז למחקר כלכלי וחברתי. בפרק גם מוצגים תקצירים של עבודות נבחרות שנעשו במרכז למחקר בשנים האחרונות.

לנוחיות הקוראים, מצורפים לשנתון תקציר הכולל תיאור נתונים עיקריים ומגמות בולטות שזוהו בכל אחד מהתחומים ותקליטור המכיל את השנתון. כמו כן, השנתון מוצג בפורטל העירוני ובאינטרנט לשימוש עובדי העירייה והציבור הרחב.

בהזדמנות זו ברצוני גם להודות לכל הגורמים ולכל בעלי התפקידים בעירייה ומחוצה לה שסייעו בידינו בקבלת הנתונים, הפקתם, הצגתם הגרפית והפקת השנתון בכללותו.

ד"ר אטל פרידמן

מנהלת המרכז למחקר כלכלי וחברתי

ציוני דרך בתולדות תל-אביב-יפו

תל-אביב-יפו הינה עיר עתיקה-חדשה: החלק העתיק הוא כמובן יפו, והחדש - תל-אביב. יפו מוזכרת בתעודות מצריות מהמאה ה-15 לפני הספירה. במהלך ההיסטוריה הארוכה שלה ידעה יפו תקופות שפל ותקופות פריחה ושיגשוג. גם היישוב היהודי בה ידע עליות וירידות. יפו היתה נמל ראשי של ממלכת חשמונאים. בימי המשנה והתלמוד התקיימה בה קהילה יהודית.

על פי עדויות, נמנו בה כ-400 יהודים בשנת 1855. בראשית שנות ה-90 של המאה ה-19, הוכרו יהודי יפו כקהילה נפרדת ע"י השלטון הטורקי. בתקופה זו החלו עולים רבים להתיישב בעיר, ונפתחו בה מוסדות חינוך ובתי מלון. הצפיפות שרבתה, הביאה להקמת השכונות היהודיות הראשונות מחוץ ליפו: נווה צדק (1887), ונווה-שלום (1890).

העיר תל-אביב צמחה משכונת אחוזת בית, שנבנתה בשנת 1909 על החולות ליד הים, לא הרחק מיפו. שנה לאחר מכן הוסב שמה ל"תל-אביב". בשנת 1914, השנה בה פרצה מלחמת העולם הראשונה, היו בתל-אביב 139 בתים עם 1,500 תושבים.

בשנת 1921 הוכרזה תל-אביב כרשות מקומית ע"י השלטונות המנדטוריים ומאיר דיזנגוף היה לראש העיר הראשון. היא כללה את השכונות הותיקות שבפרבריה הצפוניים של יפו, ואת השכונות הצעירות שהתפתחו מצפון וממזרח לאחוזת בית. העיר המשיכה להתפתח, ונוספו בה רבעים ושכונות חדשות. גם התחבורה השתכללה: נוסף לשירות הדיליז'נסים, הוקמו שירותי האוטובוסים לנסיעות בתוך העיר ומחוצה לה. בשנת 1924 החלה העלייה הרביעית, שהביאה לתל-אביב סוחרים ובעלי עסקים. חיי התרבות פרחו: הוקמו תיאטרונים, ביניהם "אוהל", ותיאטרון "הבימה" התיישב בתל-אביב. סופרים ומשוררים התיישבו בתל-אביב משנותיה הראשונות: אחד העם, ביאליק, אורי צבי גרינברג ושלונסקי.

בשנת 1925 הונחה אבן פינה לבי"ח "הדסה" שברחוב בלפור. בסוף 1928 הושלמה בנייתו והועבר אליו בית-החולים שנשא אותו שם וששכן לפני כן ברחוב נחלת בנימין.

בתקופה 1930-1937 עברה תל-אביב התפתחות מואצת מאד: אוכלוסייתה גדלה מ-42 אלף ל-150 אלף והעיר הפכה לכרך, בעיקר הודות להתיישבות אנשי העלייה החמישית, אשר חלקם היו בעלי הון שהגיעו מגרמניה. (ב-1937 מנתה אוכלוסיית יפו 69,000 נפש).

בתל-אביב חודשה המסורת של ירידי המזרח והיריד הגדול נפתח באופן חגיגי בשנת 1934. בשנים 1932-1936 הקים דיזנגוף את המוזיאון שנשא את שמו, בביתו אשר בשדרות רוטשילד. בשנת 1936 הוקמה התזמורת הפילהרמונית ע"י ברוניסלב הוברמן. באותה שנה נפתח בתל-אביב הנמל העברי הראשון.

המאורעות שפרצו ב-1936 ונמשכו עד פרוץ מלחמת העולם השנייה, פגעו ביהודים רבים. לאחר סיום המלחמה ב-1945, נמשך המאבק של היישוב היהודי בשלטון הבריטי. תל-אביב שימשה מרכז לפעילות ארגוני המחתרת אצ"ל ולח"י. לאחר אישור ההחלטה באו"ם על הקמת מדינה יהודית, תל-אביב היתה האיזור הראשון שפונה ע"י הבריטים. ארגון האצ"ל כבש את יפו, וההגנה - את היישובים שבסביבה. ערביי יפו החלו לנטוש את העיר בהמוניהם ומספר התושבים הערבים בה ירד מ-70 אלף (רובם מוסלמים ומיעוטם נוצרים) לכ-4 אלפים בלבד.

הכרזת העצמאות של מדינת ישראל נערכה באולם מוזיאון דיזנגוף בתל-אביב, ב-14 במאי 1948 - יום לאחר כניעתה של יפו.

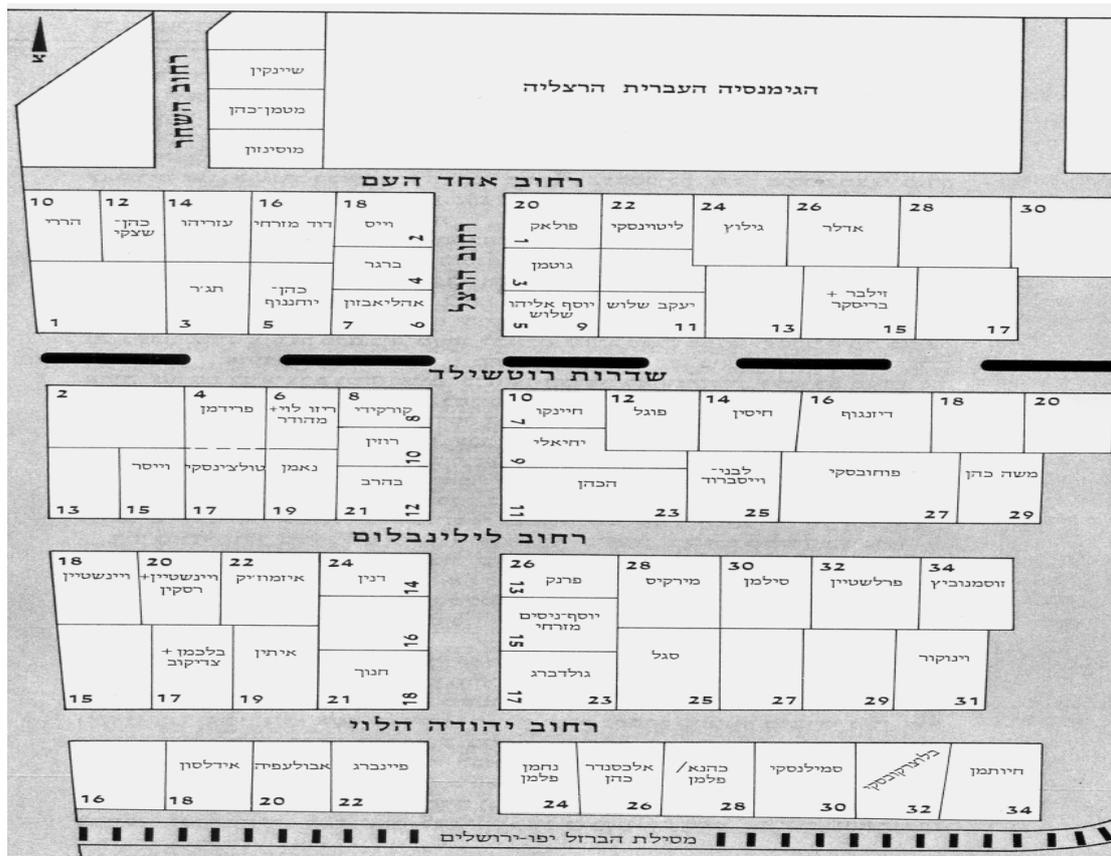
עם כיבוש יפו והכפרים הערבים שבסביבה, הורחב השטח המוניציפלי של תל-אביב והוסרו ההגבלות על התפתחותה. ב-1950 צורפה יפו לתל-אביב באופן רשמי, ולעיר המאוחדת ניתן השם תל-אביב-יפו. יפו נפתחה להתיישבות יהודית, בעיקר על ידי עולים חדשים. העיר העתיקה ביפו שוקמה, והפכה לקריה לאמנות ולבידור.

"האסיפה המייסדת של תל-אביב, 1908", חול המועד סוכות תרס"ט

צילם: אברהם סוסקין

מפת חלוקת המגרשים ב'אחוזת בית'

מקור: מרדכי נאור ועמית לוינסון, "מי היו 66 מייסדי תל-אביב", ערך 3, תל-אביב בראשיתה, 1909-1934, הוצאת יד יצחק בן-צבי, ירושלים תשמ"ד, עמ' 11.

סמל העיר

הסמל צוייר בידי נחום גוטמן ב-1925 ע"פ הזמנת העירייה והוא אומץ על ידה עוד באותה שנה. גוטמן נועץ עם אביו (ש. בן-ציון), עם דיזנגוף ועם ביאליק, לפני שניגש למלאכה. ש. בן-ציון הציע את הכתובת "אבנד ונבנית", ונטל חלק פעיל בעיבוד הסמל לפרטיו.*

הסמל הנוכחי

הסמל ב-1925

במרכז הסמל מגן דוד ובו אלמנטים אחדים:

- א. מגדל אור שנועד לסמל שתל-אביב היא מאור לגולה וחוץ מבטחים לעולים שיבואו בשעריה.
 - ב. שער כניסה בתחתית המגדלור מסמל שתל-אביב היא שער עלייה לבני האומה המבקשים לשוב למולדתם.
 - ג. הכותרת "אבנד ונבנית" לקוחה מספר ירמיהו פרק ל"א, פסוק ג': "עוד אבנד ונבנית בתולת ישראל, עוד תעדי תפיך ויצאת במחול משחקים".
- שבעת הכוכבים מרמזים לדגל שהרצל הציע בספרו "מדינת היהודים": "דגל לבן ובו שבעה כוכבי-זהב... הכוכבים הם שבע שעות-הזהב אשר לעבודת יומנו".**
- ציור האורייגנל של הסמל של גוטמן, שהיה צבעוני, אבד. במהלך השנים חלו בסמל העיר שינויים קלים. עם סיפוחה של יפו לתל-אביב ב-1950, החליפה הכותרת "תל-אביב-יפו" את הכותרת "עיריית תל-אביב" שבסמל המקורי.

* ע"פ מכתב של נחום גוטמן למזכיר העיר ב-1950. המכתב מצוי בארכיון ההיסטורי של עיריית ת"א-יפו.

** השם תל-אביב עצמו קשור להרצל: השם הינו תרגום של נחום סוקולוב ל"אלטנוילנד" - ספרו של הרצל. השם תל-אביב נזכר רק פעם אחת בתנ"ך, בספר יחזקאל פרק ג', פסוק ט"ו: "ואבוא אל הגולה תל-אביב, היושבים אל נהר כבר". דרך אגב, גם בסמל של העיר הרצליה (הקרויה על שם הרצל) מופיעים שבעה כוכבים.

רשימת ראשי העירייה ותקופת כהונתם

1936-1928 ; 1925-1921	:	מאיר דיזנגוף
1928-1925	:	דוד בלוך
1952-1936	:	ישראל רוקח
1959-1953	:	חיים לבנון
1969-1959	:	מרדכי נמיר
1974-1969	:	יהושע רבינוביץ
1993-1974	:	שלמה להט
1998-1993	:	רוני מילוא
מכהן כראש העירייה מנובמבר 1998.	:	רון חולדאי

מועצות העירייה

<u>מספר המצביעים בבחירות</u>	<u>מועד הבחירות</u>	<u>מספר חברי המועצה</u>	<u>המועצה</u>
4,202	24.1.1924	41	הראשונה
8,853	5.5.1925	41	השניה
7,525	6.12.1926	41	השלישית
9,953	31.12.1928	15	הרביעית
12,529	6.6.1932	15	החמישית
21,678	15.12.1935	15	השישית
139,847	14.11.1950	31	השביעית
193,766	* 26.7.1955	31	השמינית
205,471	* 3.11.1959	31	התשיעית
220,022	* 2.11.1965	31	העשירית
212,853	* 28.10.1969	31	האחת-עשרה
198,300	* 31.12.1973	31	השתים-עשרה
150,967	7.11.1978	31	השלוש-עשרה
154,354	25.10.1983	31	השלוש-עשרה
138,099	28.2.1989	31	החמש-עשרה
143,387	2.11.1993	31	השש-עשרה
145,404	10.11.1998	31	השבע-עשרה
107,724	28.10.2003	31	השמונה-עשרה
142,087	11.11.2008	31	התשע-עשרה

* באותו יום נערכו גם בחירות לכנסת.

חברי מועצת העירייה התשע-עשרה

תל אביב 1	רון חולדאי - ראש העירייה
עיר לכולנו	אהרון מדואל
מרצ	אחמד משהראוי
רוב העיר - רשימת הצעירים	אלון סולר
רוב העיר - רשימת הצעירים	אסף זמיר - סגן ראש העירייה
הליכוד	ארנון גלעד
שס	בנימין בביוף
כוח לגימלאים	ד"ר משה טיומקין
תל אביב 1	עו"ד דורון ספיר - מ"מ וסגן ראש העירייה
הירוקים	עו"ד דן להט
חזית דתית מאוחדת	הרב נפתלי לוברט
שס	הרב שלמה זעפראני
כוח לגימלאים	עו"ד חביבה אבי-גיא
הירוקים	ד"ר חנה תמיר
עיר לכולנו	יואב גולדרינג
רוב העיר - רשימת הצעירים	יניב ויצמן
עיר לכולנו	יעל בן יפת
תל אביב 1	יעל דיין - יו"ר המועצה
צדק חברתי	כרמלה עוזרי
מרצ	מיטל להבי - סגנית ראש העירייה
עיר לכולנו	ד"ר נח עפרון
כוח לגימלאים	נתן וולוך
יאפא	עומר סיקסיק
הירוקים	פאר ויסנר - סגן ראש העירייה
לתת לחיות למען בע"ח	עו"ד ראובן לדיאנסקי
עיר לכולנו	רחל גלעד וולנר
תל אביב 1	שולה אגמי
הליכוד	שלמה מסלאוי
חזית דתית מאוחדת	שמואל גפן
תל אביב 1	שמואל מזרחי
מרצ	תמר זנדברג

הערות הסבר ללוחות

בסעיף של מקורות והגדרות בכל פרק מצויין המקור של הלוח לאחר מספר הלוח. למשל: הלמ"ס (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה), משרד הבריאות וכיוצ"ב. בלוחות בהם מקור הנתונים הוא יחידה בעיריית תל-אביב-יפו צויין ע"המינהל, האגף, המחלקה, למשל: ע"מינהל הנדסה.

סימנים מיוחדים

חוסר מקרים	=	-
מספרים בלתי ידועים או שאינם ניתנים לפרסום	=	..
מספרים ארעיים או אומדנים	=	*
מספרים מתוקנים	=	**
אחוז קטן מ-0.1	=	0.0
נתונים המבוססים על הערכה (אומדנים) או בעלי טעות דגימה יחסית גבוהה	=	()
המסגרת מסביב לשנה מציינת שהנתונים לאותה שנה הם נתוני מפקד האוכלוסין שנערך בשנה זו	=	2008

אחוזים

סיכום האחוזים אינו מסתכם תמיד ב-100 בגלל עיגול מספרים ויתכנו סטיות של עד 0.2% ממאה.

מידות

אינטש (")	=	2.54 ס"מ
דונם	=	1,000 מ"ר.

חודשים ושנים

1. החודשים צוינו בספרות רומיות כגון: ינואר - I, פברואר - II, וכו'.
2. השנים צוינו: שנה לפי הלוח הגרגוריאני: מ-1 בינואר עד 31 בדצמבר - כגון: 2000, 2001 וכד'.
עד לשנת 1991, שנת תקצ"ב: מ-1 באפריל בשנה אחת עד 31 במרס בשנה שלאחריה.
החל משנת 1991, שנת תקצ"ב: מ-1 בינואר עד 31 בדצמבר.
שנה לפי שנת לימודים: מ-1 בספטמבר בשנה אחת עד 30 ביוני בשנה שלאחריה - כגון: תש"ס, תשס"א וכד'.
שנת גשם: מ-1 באוגוסט בשנה אחת עד 31 ביולי בשנה שלאחריה.
3. בכל מקרה שהנתונים מתייחסים למצב במועד קבוע, צויין המועד בגוף הלוח או בהערה נלווית כגון: 2000.XI.30, 2001.XII.

החלוקה הגיאוגרפית-סטטיסטית של העיר

העיר ת"א-יפו מחולקת כיום מבחינה מינהלית וסטטיסטית ל-9 רבעים, 31 תת-רבעים ו-178 אזורים סטטיסטיים (ראה מפות להלן). החלוקה נקבעה בהתחשב בתכונות ההנדסיות, הגיאוגרפיות והדמוגרפיות של חלקי העיר השונים. יש לציין, שהגבולות עוברים באמצע הרחובות, כאשר הצד האחד של הרחוב שייך לאזור אחד והצד האחר שייך לאזור שני.

גבולות הרבעים ותת-רבעים נקבעו במידת האפשר באתרים גיאוגרפיים, כגון: הירקון ונחל איילון ובמקרים אחרים - ברחובות מרכזיים.

האזורים הסטטיסטיים ממוספרים במספרים בני 3 ספרות. כך שמספר האזור הסטטיסטי כולל גם את מספר תת-הרובע והרובע. לדוגמא: האיזור הסטטיסטי 521 הוא אזור ראשון (1) בתת-רובע (52), שהוא תת-רובע שני (2) ברובע 5. כל אזור סטטיסטי מחולק למבננים. המבנן הוא גוש בתים התחום מכל עבריו ע"י רחובות, המבדילים בינו לבין המבננים הסמוכים לו.

לקראת מפקד האוכלוסין שנערך בסוף שנת 2008 הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה יחד עם המרכז למחקר עדכנו את החלוקה הקיימת של העיר לתת-רבעים ואזורים סטטיסטיים, לאור השינויים שחלו בעיר. בעקבות זאת גדל מספר האזורים הסטטיסטיים ותת-רובע 22 פוצל לשני תת-רבעים 22 ו-23. מספר הרבעים נותר ללא שינוי (9 רבעים סה"כ). לספר השנתון מצורפת מפה של הרבעים והתת-רבעים ומפה של האזורים הסטטיסטיים בעיר, המפות נועדו לתת לקורא מושג על מיקומם של האזורים הללו בעיר.

חלוקה נוספת של העיר היא החלוקה לשכונות. השנה לא נציג נתונים ברמת פירוט של שכונות. שכן, בשל שינויים שחלו באזורי העיר בעשור האחרון מבחינה דמוגרפית ותפקודית וכן שינויים בחלוקות הגיאוגרפיות של העיר בעקבות מפקד האוכלוסין 2008 של הלמ"ס, נבחנו מחדש גבולות השכונות. עם סיום העבודה נמשיך לפרסם את הנתונים בחלוקה לפי שכונות.

מפות

בשנתון הנוכחי, כמו בשנתונים האחרונים, צורפו מפות צבעוניות המציגות את ההתפרסות המרחבית של מאפיינים ותופעות שונות בת"א-יפו. המפות הופקו במרכז יאיר למידע הנדסי בשיתוף עם המרכז למחקר, באמצעות מערכת ה-G.I.S. העירונית - מערכת מידע גיאוגרפית. שטחים דלי אוכלוסין מופיעים על-גבי המפות ללא צבע (בלבן).

חלקם של האזורים הסטטיסטיים מוגדרים כאזורים דלי אוכלוסין, אזורים ששימושי הקרקע העיקריים שלהם אינם מגורים, אלא תעשייה, מסחר, פארקים וכו'. להלן רשימת האזורים הסטטיסטיים דלי האוכלוסין, כפי שהוגדרו במפקד האחרון משנת 2008.

אזורים סטטיסטיים דלי אוכלוסין

תיאור מילולי של האזור	קוד א"ס ע"פ מפקד האוכלוסין 2008
אוניברסיטת ת"א, קרית המוזיאונים, התערוכות, פארק הירקון	136, 135
קרית שאול	221
אזור תעשייה עבר הירקון	235, 234
ככר נמיר (אתרים), המרינה, גן העצמאות	331
הקאמרי, בית אריאלה, מוזיאון תל-אביב לאומנות ובית המשפט	434
תחנת הרכבת צפון	437
מנשיה	531
הקריה, מתחם השוק הסיטונאי לשעבר	613
בית אגד, תנובה	621
מונטיפיורי והרכבת - מרכז עסקים	625, 624
מרכז המלאכה (קיבוץ גלויות), בניין מרכזים	714, 713
עיתון הארץ, ביה"מ לתעבורה, לנוער ולעבודה	825
גן ההגנה, המכון לרפואה משפטית	831
יגאל אלון, מחלבות טרה	913
אזור תעשייה - מערבית לביצרון	914